

Vertaalde informatiekunde

Pieter Wisse

Voor dit opstel citeer ik, zelfs in ruime mate. Daarvoor onttrek ik tekstpassages aan oorspronkelijke context. Ik zet er steeds mijn context voor in de plaats. Verteken ik zodoende motief enz. van die andere auteur? Onder de noemer van vertaling stelt de auteur in kwestie, zie ook verderop, dat het óók een lezer op zijn beurt altijd hetzelfde afgaat, dwz vertaling als vertekening. Ja, dat is onvermijdelijk. Aan mijn eigen motief kan ik immers niet ontsnappen, netzomin als vervolgens een lezer van dit opstel dat kan. Prima, kennelijk zijn we het alvast eens over het belang van context, grondig zelfs.

Maar dan zouden we het onmiddellijk óók erover eens moeten zijn, dat hedendaagse informatiekunde niet of nauwelijks over informatie gaat. Vooral dàt gebrek is natuurlijk merkwaardig. Hoe (des)kundig zijn zgn informatiekundigen eigenlijk zolang ze feitelijk geen benul van context hebben?

Informatiekunde kan een prachtig vak zijn. In een informatiemaatschappij bestaat behoefte aan kundige beoefenaren. De eveneens toepasselijke karakterisering als netwerksamenleving wijst de (inter)disciplinaire focus aan. Door een netwerk bestaat géén apartheid. Verschillen zijn verbonden. Dat betrekkelijke onderscheid wordt met context getekend.

Wat gangbare ònkunde voedt, zijn de aanhoudend simplistische uitgangspunten, zeg ook maar wereldbeeld, paradigma, axioma's e.d. Een treffende aanduiding van miskenning vind ik naïef realisme volgens logisch atomisme. Ik noem dat kortweg maar naïef atomisme. In dit korte bestek geef ik een ruwe schets. Wie zó over de werkelijkheid denkt, gelooft dat er allemaal dingen bestaan, apàrt van elkaar. Vervòlgens bestaat taal eruit, dat elk ding een unieke naam heeft. Met namen geven individuen elkaar kennis over dingen. Omdat een ding ònbeperkt bestaat, is tevens kennis erover algemeen geldig.

Zó zit het beslist niet! Daarentegen, toegegeven, netzo karikaturaal uitgelegd, is kennis subjectief. Voorts geldt kennis als middel, te weten voor aangepast gedrag van het individu in kwestie (lees dus ook: subject). Met zijn (lees overal natuurlijk ook: haar enz.) kennis bemeet een subject gedrag op wat hij ervaart als situatie. De maatvoering voor aanpassing is, kortom, situationeel. Als aanduiding voor dit wereldbeeld gebruik ik subjectief situationisme. Daar hoort een taalopvatting bij met dienovereenkomstige relativering. Het ene subject kan al naar gelang de situatie met zijn gedrag een ander subject tot diens gedrag proberen te bewegen. Aldus is een teken, nota bene èlk teken, een verzoek tot inschikkelijkheid (Engels: every sign is a request for compliance). Zie verder o.a. mijn boek *Semiosis & Sign Exchange: design for a subjective situationism* (Information Dynamics, 2002).

Zolang oriëntatie volgens naïef atomisme overheerst, is en blijft informatiekunde een hopeloos achterlijk vak. Die overtuiging kreeg ik wederom bevestigd, ditmaal doordat ik *After Babel* (Oxford University Press, 1975) door George Steiner (geb. 1929) las. Nee, Steiner is allesbehalve achterlijk. Hoe erudiet kan iemand zijn?

Maar dat boek van Steiner gaat toch helemaal niet over informatiekunde? Het is maar wat als zodanig telt resp. hoe iets benoemd is. Steiner geeft zijn boek *Aspects of Language and Translation* als ondertitel. Als relevante informatiekunde niet over (ver)ta(a)l(ing) gaat, waarover dan wèl?

Steiner stelt de vraag:

[W]here are the confines of relevance?[p. 7]

Voor een naïef atomist is die vraag onzin. Steker nog, met de – doorgaans impliciete – aanname van algemene geldigheid komt de gedachte aan welke beperking dan ook niet eens op. Het onvermogen om betrekkelijkheid van betekenis te erkennen is sektarisch en leidt onvermijdelijk tot onzinnige strijd. Steiner blijkt een prima gids ter verkenning van

the informing sphere of sensibility.[p. 7]

Hij kwalificeert dat vraagstuk als

the most vital and the least explored.[p. 7]

Naar mijn idee gaat tevens tot dusver gangbare informatiekunde mank eraan, ik bedoel uiteraard de toonaangevende theoretici en praktische beroepsbeoefenaren, dat vraagstuk niet eens te onderzoeken, laat staan het levensbelang ervan te beseffen. Voor oplossing verdient ook en vooral ordening van variëteit voorrang. In Steiners woorden, met tussen rechte haken mijn toevoeging:

How do [individuals in] different cultures and historical epochs use language, how do they conventionalize or enact the manifold possible relations between word and object, between stated meaning and literal performance?[p. 7]

Let wel, daarbij gaat het om zowel gelijktijdige als achtereenvolgende verschillen. De opgave met vooral zgn informatiekundig ontwerp(en) is daarom

to chart these vital differences[. p. 7]

Voor deugdelijk informatiekundig ontwerp(en) heb ik een modelleermethode annex -taal ontwikkeld: Metapatroon (Engels: Metapattern). De structureel complete uitwerking staat reeds in het opstel *Multicontextueel paradigma voor objectgerichtheid: naar de vijfde objectvorm voor flexibiliteit van informatievoorziening* (1991), gevolgd door het boek *Metapattern: context and time in information models* (Addison-Wesley, 2001); de methodische beschrijving daaruit is tevens als opstel verschenen, zie *The pattern of metapattern: ontological formalization of context and time for open interconnection* (in: *PrimaVera*, working paper 2004-01, Universiteit van Amsterdam, 2004). Sinds 2010 houd ik *Metapatroon, handboek stelselmatic informatieverkeer* bij; rubrieksgewijs neem ik daarin citaten uit mijn informatiekundige geschriften op en is per citaat het brondocument in kwestie raadpleegbaar. Achteraf heb ik met subjectief situationisme, naar *Semiosis & Sign Exchange* verwees ik reeds, m.i. steviger grondslagen verzameld voor Metapatroon. Met die complete kennis las ik *After Babel*.

Prompt herkende ik het belang van Steiners werk voor een subjectief-situationele informatiekunde. Met wat hier volgt, probeer ik dat verder te illustreren en enthousiast dóór te geven. In opbouwende zin vind ik Steiners aanzet nog tekort schieten. Weliswaar suggereert hij principieel noodzakelijke onderscheidingen, prachtig, maar systemati- resp. methodisering acht hij nog onhaalbaar. Zijn kritiek op gangbare theoretisering is m.i. echter volkomen steekhoudend en onverkort geldig als kritiek op naïef-atomistische informatiekunde.

Louter die kritische stellingen van Steiner zouden allang genoeg moeten zijn voor besef dat koerswijziging voor informatiekunde dringend noodzakelijk is om er een mooi, (want) relevant vak van te maken. Overigens heeft informatiekunde nog wel zoiets als een excuus, dat taalkunde m.i. niet eens heeft. Impliciet geldt dat de inzet van digitale technologieën aan de orde is met informatiekunde. Aanvankelijk stond dat instrumentarium slechts beperkt

gebruik toe, om van geïntegreerd gebruik voor (tele)communicatie maar te zwijgen. Door die technisch opgelegde beperking bleef de pragmatische vernauwing met naïef atomisme als het ware verborgen. Nadat grenzen in technisch opzicht waren vervallen, denk aan netwerk enzovoort, bleef het primitieve informatiekundig paradigma echter gehandhaafd. Het was, en onverminderd is, immers vergaand impliciet. Wie er kritische beschouwing aan wijdt, stuit op ònwil. Laat staan dat een opbouwend alternatief zelfs maar de aandachtsdrempel haalt. Dat gebeurt volgens mij nog altijd. Er heerst misplaatst vertrouwen in techniek voor oplossing van toch hardnekkige problemen. En waar dat vertrouwen is verdwenen, overheerst kennelijk angst om onbegrip te erkennen. Het voornaamste probleem met informatie is helemaal niet technisch noch zijn dat de kansen ermee! Er is allereerst een begripsmatige opgave. Pas met een deugdelijke oplossing dáárvan, kan (digitale) techniek eventueel helpen, maar dan volgens dienovereenkomstig àndere opzet; zie *Vernieuwing als dynamiek van theorie, techniek en toepassing* (1998) voor wat nadere uitleg. Zo is voor ontwerpmodellen à la Metapatroon een operationeel programmatuurplatform beschikbaar, KnitITs.

Om dóór te gaan op de vraag naar “relevance,” de methodische crux vind ik de omgang met wat Steiner “confines” noemt. Dergelijk bereik komt m.i. overeen met wat Charles Peirce (1839-1914) eveneens nogal vaag grond noemt. (Verwijzingen naar Peirce’s desbetreffend werk heb ik opgenomen in hoofdstuk 2 van *Semiosis & Sign Exchange*.) Vrijwel ieder kind doorziet onmiddellijk het probleem, gewoon een kwestie van herhaling. Want wat is dan de grond van ... grond, enzovoort? Dat moet ook Steiner bedoelen, als hij stelt dat

[e]xplorations of semantic structure very soon raise the problem of infinite series.[p. 7]

Als er semantisch geen oplossing is, moet de knoop worden doorgehakt. Dat is pragmatisch. Voor Metapatroon heb ik daarvoor de vergelijking met gezichtsvermogen benut. De uiterste grens is de horizon. Wat telt àls horizon, is eveneens betrekkelijk. Wie kijkt en vanaf welke positie? Aldus geeft een vette horizontale lijn, als regel bovenaan getrokken, aan dat het informatiemodel in kwestie slechts een bereik heeft. Als (buiten)grens, nota bene, geldt ervoor géén – lees ook: ervóór geen –

rationaly established criterion[. p. 7]

Zo’n irrationeel gesteld bereik is daarentegen de vóórwaarde voor – eventuele – redelijk vervolg erbinnen. Steiner rept nog van een

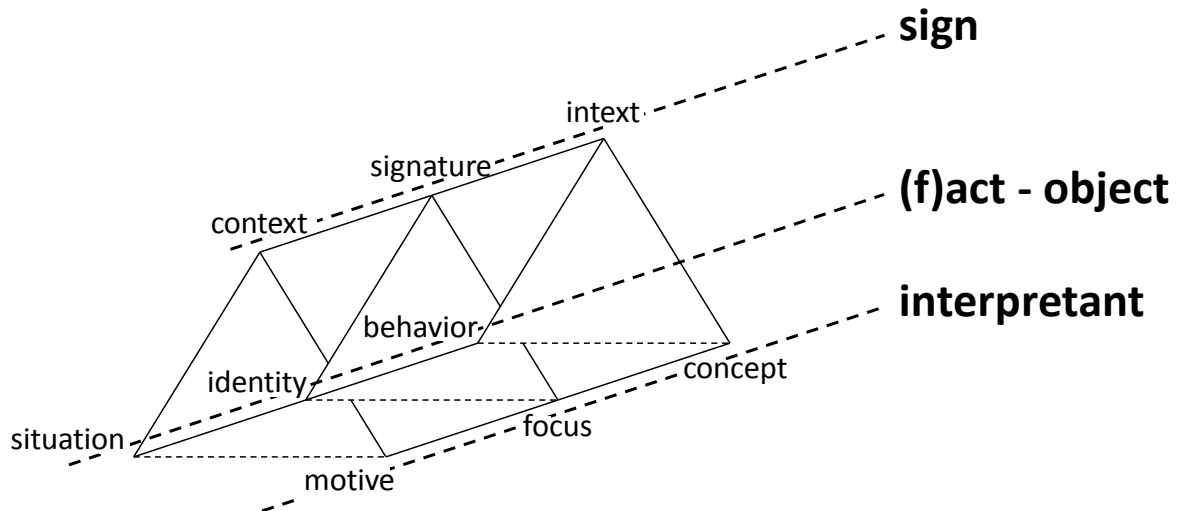
odd truism[, p. 8]

terwijl er naar mijn opvatting voor axioma’s juist niets vreemds aan is. Naar hun aard zijn en blijven axioma’s e.d. ònbewijsbaar. Hoe dan ook verbindt Steiner eraan dat

[i]t touches on the nature of language itself, on the absence of any satisfactory or generally accredited answer to the question ‘what is language?’[p. 8]

Dat gaat mij te snel. Ja, indien met taal principieel “confines of relevance” tot uitdrukking komen, volgt daaruit een opvatting over “the nature of language.” Aan een bevredigend antwoord op de vraag naar ‘Wat is taal?’ ontbreekt het mij echter niet. Daarvoor heb ik semiosis inclusief grond zoals geopperd door Peirce geassocieerd met – de voorstelling van – de wereld als wil en voorstelling door Arthur Schopenhauer (1788-1860). Over verschillen in bereik gesproken, het resultaat omvat een differentiatie van grond. Die is in zekere zin reflexief, want voor de opsplitsing volg ik de drie elementen die Peirce functioneel wèl duidelijk voor semiosis onderscheidt. Van zijn triade plus ‘ergens’ grond maak ik allereerst, zeg maar, netjes een hexade. Daarin is èlk oorspronkelijk triadisch element voorzien van bijbehorende grond. De triadische elementen van Peirce zijn teken, interpretant en object. Ik veronderstel context als grond van teken, achtergrond-interpretant als grond van voorgrond-

interpretant en situatie als grond van object; zie figuur 2.7.4 in *Semiosis & Sign Exchange*. Tussen elk van die drie paren volgens de hexade plaats ik vervolgens nog zoiets als een draaipunt. Dat levert dus een enneade op; zie figuur 4.5.2 in *Semiosis & Sign Exchange*. Met ongewijzigde structuur heb ik namen voor enkele elementen kort erna gewijzigd. Die versie staat hier als figuur 1 overgenomen.

figuur 1: semiotische enneade.

Peirce's triadische elementen (voor momenten in semiosis) zijn veranderd tot enneadische dimensies. Langs elke dimensie is de invulling van resp. vervulling door de elementen ook weer relatief gedacht. Dat maakt de verdeling volgens elementen herhaalbaar. Ofwel, het structuurbeginsel geldt recursief. Zo kan iets-van-voorgond tot iets-van-achtergrond geraken, vice versa. Dat biedt een verklaring van dynamiek van/door semiosis. Praktisch moet daaraan dus tevens een (boven)grens gesteld zijn: horizon. De dimensie van interpretant telt motief, focus en begrip als elementen. Motief, dwz een ander woord voor wil, is ontleend aan Schopenhauer. Langs 'hun' dimensie hangen elementen samen. Zo is elk begrip, via een focus, principieel gemotiveerd. Van dimensie tot dimensie geldt correspondentie. Zo omvat een teken zowel signatuur als context, als uitdrukking van gemotiveerd begrip. Vanwege motief is elk teken een verzoek tot inschikkelijkheid. Voor die taalopvatting geeft Steiner weliswaar talloze aanwijzingen, althans, ik kan ze met als het ware terugwerkende kracht eenvoudig herkennen. Met nadruk stelt hij zelfs:

Language is the main instrument of man's refusal to accept the world as it is.[p. 217]

Maar tot een radicale slotsom komt hij nog niet. Toegegeven, van het dialogische tekenbegrip voor inschikkelijkheidsbevordering heb ik nog bijna niemand kunnen overtuigen, nou ja, in informele gesprekken lukt het eigenlijk altijd en vindt iedereen dat over zoiets triviaals onmogelijk anders gedacht kan worden en schenkt niemand er daarom verdere aandacht aan. Op die manier heeft Steiner weer gelijk met de bewering dat vooralsnog een "generally accredited answer" niet bestaat, indien hij dat verwacht van gezaghebbende wetenschappers. Enig relevant antwoord is er volgens mij dus wèl. Steiner geeft de m.i. opbouwende richting reeds aan:

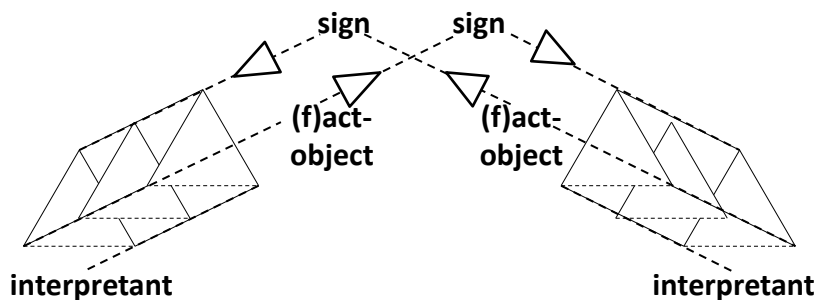
A 'theory' of translation, a 'theory' of semantic transfer, [...] is [...] an intentionally sharpened, hermeneutically oriented way of designating a working model of *all* meaningful exchanges, of the totality of semantic communication[. ...] The 'totalizing' designation is [...] instructive because it argues the fact that all procedures of expressive articulation are translational, whether intra- or interlingually.[p. 279]

Wie ik denk, dat ik ben? Hoe waag ik te beweren zo'n moeilijke vraag van een bruikbaar antwoord voorzien te hebben? Ik zou zeggen, wijs maar aan wat er mis mee is. Als argument telt uiteraard niet, dat ik geen gevestigde academische reputatie e.d. heb. Dat dient slechts als doorzichtige uitvlucht om er géén kennis van te nemen, om een buitenstaander te blijven uitsluiten e.d. Wie dàt tegenwerpt, geeft met zo'n teken in elk geval een onmiskenbaar voorbeeld van een verzoek tot inschikkelijkheid. Zo van, val me niet lastig, bezorg me geen concurrentie. Van mijn kant heb ik geen last van valse objectivering. Ik geef ronduit toe, dat ik moeite doe om andere mensen te overtuigen van het nut om elk teken als verzoek tot inschikkelijkheid te beschouwen, wat óók geldt voor dit teken, enzovoort. Naïef atomisme voldoet domweg niet voor ontwerp enz. van digitale voorzieningen voor informatieverkeer. Dat vergt een àndere taalopvatting. Het is kennelijk, en helaas, niet overdreven dat als een zgn paradigmawissel te duiden. Dat verklaart het geringe animo. Nee, dit helpt evenmin. Overigens vind ik mijzelf met die radicale taalopvatting heus niet zo oorspronkelijk. Zo reusachtig is het waagstuk dus ook weer niet. In allerlei eerdere geschriften zijn passages aanwijsbaar die er feitelijk op neerkomen, tenminste al dichtbij; zie [mijn website](#) voor commentaren op werk van allerlei pioniers. Dat is ook waarom Steiner me met *After Babel* aanspreekt (en ik er dit opstel bij wijze van commentaar aan wijd); het is voor een antwoord, op de vraag die hijzelf onmogelijk te beantwoorden acht, vaak alsof er slechts een puntje op de i nodig is.

Heus, èlk teken? Alweer steekhoudender is op het eerste gezicht het bezwaar dat een kwalificatie met de pretentie van absolute geldigheid sektarisch is. En zet juist ik me niet daartegen àf? Kortom, is dat niet tegenstrijdig? Bij nader inzien valt dat mee. De enneade als axiomatisch stelsel voor subjectief situationisme is opzettelijk door en door op variëteit gericht. Daarvoor staan de elementen borg die toegevoegd zijn aan Peirce's triade-plus-grond. Teken betreft één van drie dimensies. Onlosmakelijke samenhang volgens ruimer kader benadrukt, iets dat Steiner zich nog niet zo concreet voorstelt, maar dus wèl oppert, dat o.a.

language [...] is 'open-ended' and charged with energies of the utmost diversity and intricacy.[p. 108]

Een individu kan zich variabel gedragen, zich oriënterend op zowel wat hij ervaart als situatie als wat hij eraan wil veranderen (volgens zijn verwachting als gevolg van zijn gedrag resulterend in een andere situatie). Daaraan stellen de enneadische axioma's nadrukkelijk géén beperking. Aan situationeel gedrag van een individu ligt steeds een gemotiveerd begrip ten grondslag. Zo'n begrip resulteert uit semiosis, zoals het semiosis voedt, enzovoort. Dat beschouw ik in navolging van Peirce als cyclische dynamiek, met dien verstande dat achtereenvolgende momenten niet door triadische elementen bepaald zijn, maar door enneadische dimensies (met op hùn beurt elementen). Zie figuur 2 voor een ruwe schets, ontleend aan mijn opstel [Dia-enneadic framework for information concepts](#) (2003).

figuur 2: dia-enneadische dynamiek van semiosis.

De aanduiding semiosis geldt dan voor intrasubjectieve dynamiek. Steiner stelt dat

[o]ne must think of the cortex as an active space in which stimulus and response, continuity and change, inheritance and environment are totally reciprocal, totally definitional of each other.[p. 288]

Gedrag van het ene individu kan een ander individu opvatten als teken. Daaraan komt reeds diens semiosis te pas, enzovoort, totdat hij mede daardoor tot een eventueel gewijzigd gemotiveerd begrip komt. Qua structuur is dynamiek intersubjectieve dynamiek echter gelijk aan intrasubjectieve: dia-enneadisch. Dat ziet Steiner zó:

It may be [...] that communication outward is only a secondary, socially stimulated phase in the acquisition of language. Speaking to oneself would be the primary function[. p. 120]

Steiner ziet aanleiding

to locate in dialogue the supreme intensities of human conflict.[p. 22]

Er bestaat natuurlijk ook samenwerking, waarvoor mensen tekens uitwisselen.

Ervaring van situatie, met bijgevolg optima(a)l(er) gedrag (lees: zowel doeltreffender als doelmatiger) door verbijzondering, is precies waarom een teken tevens context omvat. Volgens Peirce dient teken ter bemiddeling van object en interpretant. Wat hij voor zijn triadische elementen geldig acht, veronderstel ik voor de enneadische dimensies met op hùn beurt elementen. Aldus, zie ook de achtergrond-driehoek in figuur 1, bemiddelt context tussen situatie en motief. Ik benadruk dat volgens de enneade formeel onderscheid bestaat tussen o.a. situatie en context. Waar die termen als synoniem gebruikt worden, blijft verwarring. Zelfs Steiner ontkomt m.i. onvoldoende aan taalkundige traditie volgens schriftcultuur om teken slechts in enge zin te beschouwen. Hij wijst op

the amount of prior material required to understand a given message-unit[. p. 11]

Ik besef dat hij daar niet voor niets “message-unit” schrijft. Toch doe ik alsof er woord staat. Ik ben het er niet mee eens, dat louter een woord als gegeven geldt. Dat lijkt hoogstens zo, bijna onontkoombaar in een gedrukt boek. Omgeven door spaties ziet een woord er nogal apart uit. Wat mij betreft dienen die spaties ervoor om de uitkomst van interpretatie te sturen. Daardoor verschijnt dat ene woord duidelijk(er) als signatuur. Dat vestigt tegelijk (!) aandacht op context. Oók zulke spaties zijn dus – onderdeel van – een verzoek tot inschikkelijkheid, ik kan er niets anders van maken ...

Enneadische analyse is, kortom, veel ruimer. Wat interpretant betreft is er een focus. Overeenkomstig gaat een bepaald gedeelte van het totale teken voor zgn signatuur door. De rest van het teken zit er als het ware omheen: context. Een teken is altijd het geheel van signatuur èn context. De opsteller van een teken streeft ermee bepaalde inschikkelijkheid door het individu na tot wie hij het richt (en intrasubjectief is hijzèlf dat). Inderdaad, er zijn

significant ways in which an impulse towards privacy of intent and reference is one of the vital, problematic realities in human communication. No human beings share an identical associative context. Because such a context is made up of the totality of an individual existence, because it comprehends not only the sum of personal memory and experience but also the reservoir of the particular subconscious, it will differ from person to person [p. 170 with] irreducible singularity[. p. 173]

Wat Steiner hier context noemt, vind ik het cognitief vermogen van een individu. Met zijn kwalificatie als uniek, en veranderlijk, ben ik het uiteraard eens. De opsteller moet ‘bereiken’

dat de ander 1. het resultaat van zijn gedrag in voldoende mate als het door hem ermee beoogde teken opvat en 2. als geadresseerde mede daardoor zelf een gemotiveerd begrip ontwikkelt dat resulteert in door de opsteller beoogd gedrag. Met “prior material” ligt het daarom nog wat anders dan Steiner hier veronderstelt. Volgens naïef atomisme komt dergelijk materiaal trouwens niet eens in overweging; elk ding wordt geacht voor zichzelf te spreken, wat een geïsoleerd teken reeds uitputtend doet uit naam van het ding. Nee, zo werkt het natuurlijk niet, nooit. Het lijkt een raadsel:

The stimuli are demonstrably identical: the responses are often strikingly disparate.
[p. 86]

Wat gelijk overkomt, zijn echter slechts wat enneadisch signaturen heten. Een teken omvat tevens context. En zodra de combinaties van signatuur en context verschillen, gaat het om verschillende “stimuli” en zijn “responses” zelfs als regel verschillend. Nogmaals, uitgaande van een signatuur is tevens nodig en voldoende context ... nodig. De opsteller moet echter het complete teken nodig en voldoende eenduidig maken om redelijke kans op inschikkelijkheid door de geadresseerde te bereiken. Steiner heeft het over

movement of articulate but unvoiced intent.[p. 46] Scarcely anything in human speech is what it sounds[, p. 229 imposing] limiting conditions on hermeneutic totality.
[p. 407]

Zo is context meestal grotendeels onuitgesproken, maar geënceneerd:

[T]o schematize language as ‘information’ or to identify language [...] with ‘communication’ [...] will serve only if it includes, if it places emphasis on, what is *not* said in the saying, what is said only partially[. p. 229]

Voor duurzame(r) registratie van tekens, en daarop is informatiekunde praktisch meestal uit, moeten daarom ook en vooral contexten expliciet genoeg(zaam) bekend gemaakt enz. zijn. Naarmate de relevante context ontbreekt, is duiding van context immers meer en meer een zaak van de geadresseerde terwijl

[a]ll context is diachronic and the field of meaning, of tonality, of associative range is in motion.[p. 334]

Het blijft zelfs met besef van onlosmakelijke context oppassen, want

[t]he hermeneutic recapture of original intent at the sentence-level is illusory because all sentences are context-bound and their analysis involves us in a dilemma of infinite regression.[pp. 329-330]

Cultuur is dan de suggestie van een gemeenschappelijke horizon-als-grens voor interpretatie en die is vergaand – maar letterlijker: kortzichtig – aangeleerd.

Voor met, zeg maar, woordelijke tekens op schrift, zoals ook dit opstel, komt de opsteller er niet omheen om veel voorkennis van de geadresseerde te vóóronderstellen voor onvermijdelijke contextualisering. Dit verklaart natuurlijk waarom louter een geschrift vrijwel nooit overtuigend werkt ter verandering van ... overtuiging. Want verandering vergt ... nieuwe vóórkennis, en precies daaraan ontbreekt het in zo’n geval nog ... vooral. Voor bevestiging van bestaande overtuigingen zijn geschriften weer uiterst geschikt. Het is voor een geadresseerde het gemakkelijkst om te lezen wat hijzelf wil begrijpen, en dat is natuurlijk het allergegemakkelijkst (lees ook: gemakkelijk het allernatuurlijkst) met wat hij al begrijpt.

Dus omdat de geadresseerde eveneens een subject is, hangt een optimaal teken af van de voorkennis waarover de geadresseerde beschikt resp. wat de opsteller verwacht dat de

geadresseerde al dan niet, zeg maar, mobiliseert voor interpretatie. En met een teken probeert de opsteller die selectie door de geadresseerde juist vergaand te bepalen. In verband met dergelijke contingentie wijst Steiner op

[t]he extent and formal ‘undecidability’ of context[. p. 113 for t]he determination of the dimensions of pertinent context (what are all the factors that may have a genuine bearing on the meanings of this statement?) is very nearly as subjective, as bordered by undecidability[. p. 136]

Steiner zit hier m.i. op een dwaalspoor, omdat hij context feitelijk buiten “statement” veronderstelt. En wat “undecidability” betreft is het opnieuw maar wat de verwachting is. Wat telt als context, nota bene als onderdeel van teken, kàn niet absoluut, dwz algemeen geldig, duidelijk zijn. Er heerst daarentegen variëteit. Volgens de enneade bestaat daarin echter wel degelijk orde en is semiosis dienovereenkomstig formaliseerbaar. Zoals gezegd, met Metapatroon laat zich variëteit formeel uitdrukken, dwz volgens subjectief-situationele regels.

Variabele context is kenmerkend voor o.a. een grap. De toehoorder gaat met zijn aandacht mee, totdat hij uit de clou begrijpt misleidt te zijn. Onzin kent geen begripsswissel, maar

seeks to inhibit the constant polysemy and contextuality of natural language.[p. 187]

Met andere woorden, onzin is een oordeel dat volgt op vergeefse pogingen tot eenduidige bestemming van context als onderdeel van een teken. Zodra iemand iets begrijpt, vindt hij het géén onzin meer. Verwondering is een houding om een teken een kans te geven. Als ik erin slaag om de lezer zich over de enneade te laten verwonderen, ben ik met mijn verzoek tot inschikkelijkheid behoorlijk op de goede weg.

Door ervaring van een bepaald teken vormt de geadresseerde mede een begrip van wat de opsteller concreet van hem wil. Ofwel, met vertaling gelijk aan semiosis inclusief momenten, is

any genuine act of translation [...], in one regard at least, a transparent absurdity, an endeavour to go backwards up the escalator of time and to re-enact voluntarily what was a contingent motion of spirit.[p. 71] The relevant framework is [...] one of [...] survival.[p. 229]

Taal is gedrag, en gedrag is omgang met situaties, en situaties veranderen, en dat doen situaties, veranderen dus, mede door gedrag en zo door naar taal, enzovoort. Er verandert wat individuen wederzijds aan inschikkelijkheid verlangen, waartoe ze elkaar met tekens oproepen. Wat telt als nodig en voldoende voor tekens verandert. Daarom ben ik het grondig met Steiner eens:

Language [...] is the most salient model of Heraclitean flux. It alters at every moment in perceived time. The sum of linguistic events is not only increased but qualified by each new event.[p. 18] Aspects of every language-act are unique and individual.[p. 46] The psychic need for particularity, for ‘in-clusion’ and invention is [...] intense[. p. 232]

Met wat de één wil dat de ander doet, ontkomt de één vaak niet aan nadere aanduiding van wat precies de ander dan volgens hem moet doen en hoe dat moet gebeuren. Zulke beschrijving staat nooit op zichzelf, maar betreft altijd beoogde inschikkelijkheid. Van de stelselmatig ondergeschikte aard van zgn feitelijke beschrijvingen was Steiner zich voorzichtig bewust:

I believe that the communication of [...] ‘facts’ [...] constitutes only one part, and perhaps a secondary part, of human discourse.[p. 473]

Hij kiest echter niet eenduidig voor een enkele hoofdbetekenis van teken. Het heeft ogenschijnlijk ook alles van een paradox weg om met zo'n radicale opvatting een redelijk kader voor betekenisvariëteit te openen. Dat lukt door een teken als middel te beschouwen voor afstemming door zgn subjecten van hun situationele gedrag. Daardoor zijn méér elementen axiomatisch, met het oneindig combinatorische potentieel van dien.

Al helemaal als we infrastructurele voorzieningen voor informatieverkeer treffen, moeten ze redelijk berekend zijn op zoiets als dubbele variëteit (in taalkundige termen: zowel synchronisch als diachronisch). Anders zijn ze telkens vóór voltooiing reeds achterhaald. Voor gelijktijdige betekenisverschillen is zgn contextuele verbijzondering onontbeerlijk. Voor achtereenvolgende verschillen moet gewijzigd kunnen worden wat per teken doorgaat voor signatuur resp. context (met behoud van voorafgaande samenstellingen vanwege – eisen voor – verantwoording en onderzoek):

Words [taken alone] rarely show any outward mark of [differentiated or] altered meaning, they body forth their history only in a fully established context.[p. 28]

Waarvan Steiner nog abstraheert zijn subjectieve verschillen. Indien infrastructuur geldt voor (informatie)verkeer in het publiek domein is het gauw de vraag, of subjectieve verschillen daarvoor relevant zijn. Inderdaad zijn voorzieningen onder die noemer in beginsel voor iederéén toegankelijk, enzovoort. Dat pleit ervoor om in elk geval met situationele verbijzonderingen te rekenen. Daarvoor is een stelselmatig ontwerp annex modellering onontbeerlijk, inclusief passende methode ervoor zoals Metapatroon. Het lukt nooit door informatiesystemen apart op te zetten volgens naïef atomisme, zeg ook maar sektarisch van aard, om ze achteraf te proberen te koppelen. Maar ook en vooral voor het publiek domein moet situationele uitgebreid kunnen worden met subjectieve verbijzondering. Daar kennen subjecten immers onderlinge verhoudingen. Daaraan nemen zij deel in hun verschillende hoedanigheden, met hun verschillende bijdragen. Een duidelijk voorbeeld is publieke rechtspraak. De rechter is onafhankelijk van partij en wederpartij. De partijen komen elk met hun verhaal. Niet alleen staan er voortdurend andere partijen voor de rechter, maar ook de wetten veranderen op grond waarvan hij uitspraak doet.

De enneade laat inderdaad concluderen dat

language [...] changes as rapidly and in as many ways as human experience itself.
[p. 19]

Weliswaar beschouwt Steiner

language [...] most plausibly [as] an interpenetration of the reflective with the creative along an 'interface,'[p. 19]

maar volgens hem is er daarvan

no adequate formal model[. p. 19 T]he fact remains that we have no such theory of language[. p. 280 N]o model available at present or foreseeable in the fairly near future justifies any confident invocation of a 'theory of the generation of speech or of the transformation of cognitive material into semantic units'.[pp. 284-285]

Dat model resp. theorie biedt, nou ja, suggereert alweer aannemelijker, de enneade intussen juist wèl, nota bene ontleend aan Peirce's idee van cyclische dynamiek. De overgang van het ene naar het andere moment staat expliciet getoond. Hoe dat precies wèrkt, is inderdaad onduidelijk. Uitputtend laat zich dat ook volgens mij nooit kennen. Wat "adequate" betreft volstaat inzicht volgens subjectief situationisme en beheersing van Metapatroon voor

stelselmatig modelleren in elk geval voorlopig om, reuze praktisch, informatiekunde op opbouwende(r) koers te krijgen.

Wanneer besef van semiosis informatiekundig relevant is, verdient Steiners werk eveneens informatiekundige waardering. Dat komt voorts door zijn ruime opvatting van wat vertalen en vertaling inhoudt. Omgekeerd laat die opvatting zich m.i. zelfs met semiosis verduidelijken (wat Steiner niet met zoveel woorden, laat staan schema's, doet). Vertaling is aan de orde met

interpretive transfer[. p. 28]

Steiner voegt eraan toe dat daarvan niet slechts sprake is door verschillende talen, maar

[e]xactly the same model – and this is what is rarely stressed – is operative within a single language. But here the barrier or distance between source and receptor is time.[p. 28]

In semiosis zit natuurlijk tijdverschil van moment tot moment, bijelkaar van cyclus tot cyclus. Ik vind het zeker niet te gewaagd om Steiners begrip van vertaling feitelijk gelijk te stellen aan semiosis:

Any model of communication is at the same time a model of trans-lation[. p. 45] Thus a human being performs an act of translation, in the full sense of the word, when receiving a speech-message from any other human being.[p. 47]

Dat maakt nodeloze theoretische verschillen aanwijsbaar, zoals Steiner opnieuw terdege beseft:

The model 'sender to receiver' which represents any semiological and semantic process is ontologically equivalent to the model 'source-language to receptor-language' used in the theory of translation. In both schemes there is 'in the middle' an operation of interpretati[on ...]. [...] In short: *inside or between languages, human communication equals translation*.[p. 47]

Altijd zijn, aldus Steiner,

the means of penetration [...] a complex aggregate of knowledge, familiarity, and re-creative intuition [while] there are characteristic penumbras and margins of failure.[p. 28]

Strikt genomen sluit semiosis gelijktijdigheid van begrippen uit. Door momenten is alles-van-betekenis vòlgtijdelijk. En semiosis, ofwel

[t]he process of diachronic translation inside one's own native tongue[,] is so constant, we perform it so unawares, that we rarely pause either to note its formal intricacy or the decisive part it plays in the very existence of our civilization.[p. 29]

Dat leidt deelnemers aan informatieverkeer tijdens dagelijks gebruik van voorzieningen ook maar af. Voor inrichting en ontwikkeling van deugdelijke, optimaal toekomstvaste infrastructuur is bedoeld inzicht echter noodzakelijk. Daaraan ontbreekt het m.i. bij zowel opdrachtgevers als –nemers. Daaraan vind ik hun begrip van opdracht debet. Dat dwingt kennelijk tot beperking, waarbinnen alles absoluut geldig ... lijkt. Daarvan gaat de valse suggestie uit van beheersbaarheid. Dat gaat geheid mis, zodra de apart opgezette voorziening volgens samenhang moet functioneren. Zonder in- en overzicht volgt mislukking na mislukking met alsmaar verspilling van geld, moeite, tijd en, niet te vergeten, goodwill bij mensen met rècht op infrastructuur. Dat houdt pas op zodra alles is

located in a context[, p. 29]

met een context voor alles. Uiteraard kan er ook verder van alles nog mis gaan met openbaar bestuur, maar hier mik ik op de kritieke voorwaarde in informatiekundig opzicht. Informatiekunde kan pas aanspraak maken op de status van een heus vāk door relevant begrip van informatie. Daaraan is voor beroepsbeoefenaren de plicht verbonden om potentiële opdrachtgevers zonedig erover voor te lichten, opdat zij ontwikkelruimte voor daadwerkelijk stelselmatige voorzieningen bieden. Dat thema laat ik steeds terugkeren, zoals in *In de hoop op informatiekundig beroepspectief: ontwerpers van infrastructuur voor informatieverkeer zoeken democratische opdrachtgevers* (2012). Een passende modelleermethode is Metapatroon (en andere stelselmatige verbijzonderingsmethoden bestaan bij mijn weten niet). Taalgebruik betreft nu eenmaal

finally irreducible personal meanings.[p. 46]

Steiner waarschuwt:

The concept of a normal or standard idiom is a statistically-based fiction[. p. 46]

Voor werk-in-opdracht is dat doorgaans zelfs geen kwestie van statistiek. Doorgaans ook nogeens als vanzelfsprekend, over voorkennis gesproken, wordt gepoogd enkelvoudig op te leggen wat past als verzoek tot inschikkelijkheid door de opdrachtgever. En dan is het oppassen – nota bene, over ruimte gesproken, iets dat vele opdrachtgevers nalaten, als ze het al zouden kunnen – dat de opdrachtnemer er iets van maakt dat op zijn verzoek neerkomt. Hoe dan ook komt daar natuurlijk nooit een bruikbare verkeersvoorziening van, integendeel.

Ik herhaal dat erkenning van subjectiviteit nodig is, aanvullend op onlosmakelijk situationisme. Maar dat is nog niet voldoende voor verklaring van reële variëteit, en zo door naar vakkundig ontwerp enz. van infrastructurele voorzieningen ter facilitering van variabel informatieverkeer. Voor subjectiviteit wijst Steiner op

the bio-genetic and bio-social evidence that no two human beings are totally identical.[p. 48]

Wat mij betreft bestaat daarenboven bewijs van het subjectieve vermogen tot gedragsverbijzondering al naar gelang van ervaren situatie. De operationele precisie resulteert pas door samenloop van subject en situatie, ergo subjectief situationisme (of, ook goed, situationeel subjectivisme). Alsmāar nieuwe situaties vergen alsmāar nieuwe tekens. Op die ontwikkeling is tegendruk, omdat de opsteller wil dat de geadresseerde zijn teken ‘volgt.’ Daarvoor moet een teken bekend genoeg (ver)schijnen.

De insteek van Steiner helpt. Althans, ik vind dat hij gelijk heeft dat het werpen van

any light [...] on the nature [...] of translation [...] has concomitant bearing on the study of language as a whole.[p. 48]

Daaraan is grote behoefte, want het onderwerp is

difficult and ill-defined.[p. 48]

Wat “ill-defined” is, zijn dan de uitgangspunten. Wanneer botte ontkenning van verschijnselen niet meer lukt, dwingen gebrekkige uitgangspunten tot de ene na de andere noodverklaring. Omdat samenhang daartussen ontbreekt, tja, is het vak in toenemende mate “difficult.” De beoefenaren verzinnen van alles en nog wat voor oplossing van wat au fond onoplosbare problemen zijn gemāakt. Daarin kunnen ze als specialisten uitblinken, bravo, maar ze zijn natuurlijk niet wijs. Want verder schiet niemand er iets mee op. De kleren die de keizer nooit geweven krijgt, veranderen hoogstens van schijnbare snit. Steriel, dus, hoewel zulke specialisten er een prachtige loopbaan en grote reputatie mee kunnen verdienen.

Kennelijk zijn er andere mensen ontvankelijk voor hun verzoeken tot inschikkelijkheid ... Nee, ik ben niet afgunstig. Ja, ik probeer die situatie opbouwend te – helpen – veranderen. Zonder kritiek lukt dat niet. Maar dat maakt mensen op gevestigde posities doorgaans schichtig om vernieuwende voorstellen te overwegen, dus, waar het mij om gaat, uitgangspunten passend voor reële variëteit te kiezen. Die moeten well- ipv “ill-defined” zijn, opdat operationalisering niet nodeloos moeilijk is. Axioma’s vormen daarom zoiets als een open project. Stel dat een tekenverschijnsel niet volgens de (dia-)enneade verklaarbaar is. Dat is aanleiding om de enneade te herzien. Met die instelling vind ik voor serieuze informatiekunde echter allereerst naïef atomisme dringend aan vervanging toe, want

a study of translation ought to put forward some view of the evolutionary, psychic needs or opportunities which have made translation necessary.[p. 52 T]he strength of Darwin’s argument lies in the demonstrable economy and specificity of the adaptive mechanism; [survival of] living forms [...] depends on adjustment to [...] circumstance.[p. 54]

Wat Steiner met zoveel woorden vermeldt als onderscheidende factoren zijn allemaal, zij het ‘vertaald,’ herkenbaar in de enneadische elementen. Dankzij de kwalificatie dat èlk teken een verzoek tot inschikkelijkheid is, laat zich in één moeite door taal(ontwikkeling) evolutionair beschouwen. Het vermogen om tot inschikkelijkheid te verzoeken biedt immers evolutionair voordeel. Als dat voor een individu met het ene teken beter lukt, dan met een ander ... Ja, ook voor tekens geldt dat ze

mutate with seemingly random profusion[. p. 54] They are [...] a survival factor of the utmost importance.[p. 159]

Daar komt voor mensen, maar niet alléén voor mensen, opvoeding en –leiding bij. Die zijn wel beschouwd vooral gewijd aan het aanleren van tekengebruik, als zowel opsteller als geadresseerde, met het bijbehorend vermogen tot contextuele verbijzondering voor onderscheid van relevante situaties volgens wisselende motieven. Als leidraad e.d. vind ik daarvoor bij uitstek het dia-enneadische schema geschikt. Ik pleit er ook voor om dat van jongs af aan te benutten. Om dat consequent te doen, moet de taalkunde en bijgevolg het taalponderwijs m.i. als het ware op z’n kop worden gezet. Niet langer geldt dat

[t]here are three obvious planes of language on which to seek out universals: the phonological, the grammatical, and the semantic.[p. 95]

De oriëntatie is primair pragmatisch. Immers, ik herhaal, èlk teken is ... En als grammatica vooral tekenstructuur resp. –ontleding betreft, omvat zij context als integraal en integrerend onderdeel van teken.

Het enneadische element motief geeft aan dat

[t]he shaping centres of language lie much deeper.[p. 100] Language is a constant creation of alternative worlds. [...] In every fixed definition there is obsolescence or failed insight.[p. 234]

Wat mij betreft geeft gangbare grammatica geen rekenschap van tekengedrag volgens gemotiveerd concept gericht op inschikkelijkheid door – gedrag van – een ànder subject. Zonder adequate grondslagen is het zelfs veel te zwak uitgedrukt dat

it is probable that the deep structures for which universality is claimed are quite distinct from the surface structure of sentences as they actually appear.[p. 100]

Met huidige taalkunde herken ik géén verband. Steiner meent dat

it is exceedingly difficult to say anything about [...] these ‘universal deep structures’
[p. 100]

en doet er op dat punt verder min of meer zijn welbespraakte zwijgen toe. Tekens, en hoe ze opgesteld zijn,

are of the category of essential arbitrariness inherent in the fact that the world exists.[p.101]

Maar juist over dieptestructuur heb ik wèl concreet iets te zeggen. Vruchtbare grondslagen betreffen niet louter taal, maar taal als middel en strekken zich zodoende naar twee kanten uit, zoals Peirce reeds aangeeft. En een teken “actually appear[s]” inclusief wat die uitbreidingen behelzen. Daar passen wederom allerlei opmerkingen van Steiner bij, zoals:

[T]he dialectic of interaction is persistent, between linguistic ‘spaces’ and the trajectories of thought and feeling within them, between such trajectories and the unfolding or mapping of new spaces.[p. 158 F]undamental energies of adjustment between language and human need lie precisely in the logically recalcitrant zone.
[p. 215]

Volgens traditionele taalkunde – en dat is dus eveneens grondig mis met informatiekunde voor reëel verkeersbereik – wordt echter slechts naar een zéér beperkt gedeelte van het wèrkelijke teken gekeken, met de onmogelijke opgave daarmee een omvattende verklaring te geven, een passend ontwerp te maken, enzovoort. Alsmar vernauwing van bronmateriaal heeft uiteraard geen enkele zin. Steiner legt de vinger op de zere plek, ofwel de schijn door verfijning van analyse:

I question whether any context-free system, however ‘deep’ its location, however formal its *modus operandi*, will contribute much to our understanding of natural speech and hearing.[p. 107] Possibly we have got hold of the wrong end of the stick altogether[. p. 229] The very concept of integral truth [...] is a fictive ideal of [...] the seminar in logic. [...] The current of language is intentional, it is instinct with purpose in regard to audience and situation. It aims at attitude and assent.[p. 220]

Ingrediënten voor passende axiomatic somt Steiner allemaal op. Hij betreurt

often highly abstruse literature [...] leav[ing] one with the sense of an impasse, with the suspicion that a subject of intense interest [...] has been unduly narrowed and, perhaps, muddled. In part, this is a matter of mandarin idiom, of the strong inclination of logicians to deal more with each other’s previous papers and animadversions than with the intrinsic question.[pp. 161-162] The consequence may be a kind of depth which is isolated from the contaminations of real context. [...] T]he penetration by the logician will breed its own ‘meta-context’ and autonomous problems. The difficulties encountered are genuine, but their reality is of a special, self-sustaining nature.[p. 203 N]othing put forward until now in either theoretic design or mechanical mimicry comes even remotely in reach of the most rudimentary linguistic realities.[p. 284]

Minder diplomatiek gezegd, het is kansloos om langs die weg tot redelijk begrip te komen, punt. Dat kan Steiner gelukkig ook, zich onomwonden uitspreken, ofwel

to put it in summary fashion: a meta-mathematical view of language, working principally with pre- or pseudo-linguistic atomic units, will fail to account for the nature and possibility of relations [...] as they actually exist and differ.[pp. 107-108 It offers a] trivialized view of the relations between language and mind, between language and social process, between word and culture.[p. 472]

Ook met informatiekunde volgens dat beperkende perspectief zou door die conclusie subiet afgerekend moeten zijn. De resultaten pakken immers prompt averechts uit, zodra ze relevant verklaard worden voor ontwerp enz. van voorzieningen die recht moeten doen aan de samenhangende betekenissenvariëteit die kenmerkend is voor gebruik van zgn natuurlijke taal. De vergissing zit 'm principieel in

an assumed parallelism with formal logic and with the kinds of experimental psychological and statistical investigation which are, in fact, susceptible of precise, quantifiable treatment. [p. 110] Whatever the sophistication of actual techniques (it can be over-estimated), the whole approach is at once 'rudimentary' and *a prioristic*. The disorders which it excludes, the 'non-acceptabilities' on which it legislates [...] give language its primary role in our personal lives and in the evolution of the species.[p. 234]

Het is een illusie dat

movement proceeds characteristically from atomic facts or minimal designations to forms of increasing elaboration and 'reality.' [p. 123]

Dat gaat voor taalgebruik helemaal niet op, want

human speech is not of this order.[p. 110 W]e touch on an absolutely central issue of reductionism, on the belief, axiomatic in modern scientific linguistics, [...] that formal analyses of postulated elementary strings will lead, by progressive inference, to an understanding of the complex structures found in natural language.[p. 123]

Ik herhaal dat de indruk van complexiteit het gevolg is van simplistische axioma's. Dankzij een rijker axiomatisch stelsel, een verbeterd paradigma, dus, ziet e.e.a. er sprongsgewijs eenvoudiger uit, nou ja, véél minder ingewikkeld.

Naar mijn idee is Steiner nogal onzorgvuldig met wat toch klinkt, in één moeite door, als kritiek op wiskunde resp. formele logica. Hij stelt dat,

however suggestive of the formal moves of pure logic, [...] the implied analogy with mathematics is decisive and spurious.[pp. 111-112 I]t can fairly be said that many modern analytic linguists are no great friends of language. [...] T]here is in scientific linguistics a subtle but unmistakable displeasure at the mobile, perhaps anarchic prodigality of natural forms.[p. 122]

Vergelijkbaar, vind ik althans, hebben zgn informatiekundigen géén belangstelling enz. voor ... informatie, maar veeleer voor digitale technologieën. Waar(om) dat mis gaat, komt het door de aanname van "atomic units." Wat volgens en voor die oriëntatie ontwikkeld wordt, is voor kwalitatief ruimere opgaven verkeerd, dwz wiskunde op z'n naïef-atomistisch, formele logica op z'n naïef-atomistisch, enzovoort. En elke uitdrukking die volgens bepaalde regels (op)gesteld is, Steiner noemt het

tricked out with logical symbols[, pp. 110-111]

is wederom een teken, dus ...

Steiner maakt terecht bezwaar tegen

closed systematization of mathematics or formal logic[. p. 228]

Daarom is er behoefte aan open varianten nodig. De bewering dat het dan géén wiskunde, géén logica e.d. is, is echter onzinnig. Er bestaat orde van veranderlijke verschillen in

samenhang. Zulke interdependentie is wel degelijk tot op zekere hoogte formaliseerbaar. Wie zijn uitgangspunten niet wijzigt, herkent dat natuurlijk nooit.

Als methode houdt Metapatroon door formalisering, inderdaad, op zijn beurt óók met “trick[s],” weliswaar een vertaling in, maar als het goed is géén verlamme(re)nde reductie van reële variëteit. Dat is er open aan, in èlk geval principieel veel minder gesloten. Sterker nog, met Metapatroon moet het – een vakkundige ontwerper – opbouwend lukken om die variëteit alweer preciezer uit te drukken (lees: modelleren). Een voorwaarde voor vakmanschap is

fascination [with] manifold specificity.[p. 235]

Het volstaat om het teken volledig op te vatten, dus niet louter – wat enneadisch heet – signatuur. Moeilijk daarin is, dat het tegen de macht der kennelijke gewoonte is. Die gewoonte is weliswaar aangeleerd, maar àfleren kost grote moeite, als het al lukt. Ook dàt is een reden waarom ik in elk geval voor formele opleiding van meet af aan volgens grondslagen van enneadische semiotiek pleit. Dat vestigt besef van waarvoor taal als middel dient, en daarop wijst de gehele enneade. Wat mij betreft biedt de enneade met zijn samenhangende elementen wat Steiner “universals” noemt (en ik dus grondslagen). Dan ziet hij m.i. wel weer scherp dat

[t]he postulate of linguistic universals or, to be exact, substantive universals, should lead by direct inference to a working theory of [...] translation.[p. 105]

En vertaling, nogmaals, is semiosis, dwz

the mode of thought and understanding.[p. 251] Because it is interpretation, translation extends far beyond the verbal medium [..., b]eing in effect a model of understanding and of the entire potential of statement[. p. 261]

Terecht benadrukt Steiner onvermijdelijke circulariteit met taal als onderwerp. Dat betreft

the indissoluble bond of the examining process with the examined[, i.e.,] the need to use language in order to study language[. ...] It has no extraterritorial immunity. It does not carry out its investigations from an exterior, neutral zone. [...] The linguist no more steps out of the mobile fabric of actual language [...] than does a man out of the reach of his shadow.[pp. 110-111]

De enneade verduidelijkt dat – dus – hetzelfde geldt voor interpretatie, zeg ook kenvermogen. Daarvan valt zònder dat vermogen ònmogelijk iets te weten. Langs de enneadische dimensie van interpretant laat zich dat ‘beeldend’ met focus verklaren. Motief verschaft perspectief; via bepaalde focus is bijbehorend begrip ‘zichtbaar.’ In die opstelling is motief juist niet zichtbaar. Daar wordt als zodanig niet naar gekeken; ten opzichte (!) van zijn bijbehorend concept is motief als het ware de (be)kijker. De paradoxale uitspraak van Steiner vind ik toepasselijk:

We will see deeper only when [...] we recognize the compulsion to say ‘the thing which is not’ as being central to language and mind.[pp. 221-222]

Om motief in beeld te krijgen, moet er als een begrip naar gekeken worden. Tja, dan is het géén motief meer, maar een begrip volgens alweer een ànder motief. Hiermee bevestig ik Steiners stelling dat

general propositions about language can never be entirely validated. [...] Grammar and ontology are mutually determinant.[p. 124] A radical indeterminacy characterizes the question, conceivable answers, and our sense of the relation between them.[p. 278]

Terwijl Steiner meent dat

we are still a long way from this consolidation of insight[, p. 217]

komt de enneade m.i. op z'n minst als aanzet tegemoet aan zijn verwachting dat

[t]he ontological and the linguistic-analytical approaches would coexist in mutual respect and be seen as ultimately collaborative.[p. 217]

Steiner heeft het over de grens voor taalkennis, maar dus nog ruimer dan hij aangeeft geldt dat

[t]his dilemma is at the root of epistemology.[p. 110]

Overigens vind ik dat hij zich wat ongelukkig uitdrukt. Erkenning van een dilemma vergt een maatregel. Het resultaat is een "root," dwz een grondslag. Die absorbeert het dilemma door irrationaliteit c.q. de vrijstelling van bewijs ervoor, opdat daarmee redelijke argumentatie gevoerd wordt. Klopt,

[t]his is a crucial point, about which there is much confusion.[p. 111 W]e rely on [...] *axiomatic fictions*.[p. 138]

Nu is een axioma naar zijn aard fictief; een fictief axioma is daarom een pleonasme.

Steiner betwijfelt dat

the function of language itself, its place in the entirety of the semiological, cultural context has remained unaltered[. p. 136]

Daarover verschil ik met hem dus zelfs principieel van mening. Nogmaals, evolutionair invariant vind ik dat elk teken ... Die aanname is niet in strijd met variëteit van teken, integendeel. Weliswaar erkent Steiner

the absolutely central power of the human word to go beyond and against 'that which is the case'[. p. 160]

maar het ontgaat hem dat hij juist daardoor het traditionele ijkpunt voor taalgebruik handhaaft. Dat luidt dat een teken eerst en vooral een feitelijke beschrijving van de werkelijkheid geeft. Daarvoor dient taal echter niet. Zeker, met een verzoek tot inschikkelijkheid kan iemand doen als of. Ik ben het wèl grondig met Steiner eens dat

[t]o all past events, as to all present intake, the observer brings a specific mental set. It is a set programmed for the present[, p. 137 i.e.,] self-perpetuation [...] takes place in the matrix of a constant present.[p. 160]

Kennelijk kan Steiner er geen systeem in ontdekken, laat staan methode (maar hij is dan ook niet bezig om informatiekunde praktisch geschikt te krijgen voor stelselmatig ontwerp enz. van infrastructuur voor informatieverkeer). Dat lijkt te komen door o.a. de eis die hij stelt aan methode, te weten

stringently verifiable[. p. 137]

Dat vind ik niet reëel. Volgens mij, pragmatisch met consequente voorlopigheid van dien, is de semiotische enneade met nodige en voldoende elementen axiomatisch berekend op veranderlijke variëteit zoals ook hij terecht aankaart. Wie zonder nalatigheid niet beter weet, moet het ermee doen.

In 1975, dat is alweer ruim veertig jaren geleden, schrijft Steiner dat

[he] tried to show that the study of language is not now a science.[p. 294]

Hij voegt eraan toe, dat

[he is] tempted to go further. Very likely, it will never be a science.[p. 294]

Als reden geeft hij op, dat

[L]anguage is, at vital points of usage and understanding, idiolectic. [...] There is no privileged access to underlying totalilty.[p. 294]

Tja, wat komt als en voor “science” in aanmerking? Ik heb motief geschetst als het axiomatische element waar omheen volgens mij on-door-grond-elijkheid draait. Daaruit volgt dat semiotiek géén zgn wetenschap is, en wat mij betreft ook nooit kan zijn, met zekerheid van voorspelling. Wie dat blijft verwachten, ook nog eens van naïef atomisme, vind ik niet goed wijs. Met afscheid van naïef atomisme is véél ruimere dekking met consistentere verklaringen van verschijnselen haalbaar, meer niet. En als taalgebruik nu eenmaal vergaand idiolectisch is, subjectief dus, is erkenning c.q. waardering van subjectiviteit met axiomatische status onontkoombaar. Dat is in strijd met de eis van objectiviteit aan wetenschap. Maar dan klopt die eis domweg niet voor o.a. taalkunde, punt. Ondanks zijn steekhoudende kritiek lijdt Steiner per saldo nog aan belemmerende eerbied voor een averechts paradigma. Zijn conclusie is echter toepasselijk:

To the extent that every individual speaker uses an idiolect, the problem of Babel, is quite simply, that of human individuation.[p. 473]

Met verschillen bestaat echter óók samenhang. En facilitering van dat dynamisch evenwicht is dus de dringende opgave voor passende infrastructuur voor maatschappelijk informatieverkeer. Dat u zich dat aantrekt.